

Άντε, και καλή τύχη μάγκες!

Κατά την πολυετή μου απασχόληση στον τραπεζικό τομέα ήμουν παρών σε τέσσερις ένοπλες –ευτυχώς αναίμακτες– ληστείες, οι τρεις εκ των οποίων συνέβησαν σε διάστημα μόλις δύο μηνών σε κεντρικό κατάστημα της Καλλιθέας τη δεκαετία του 2000. Οι υπάλληλοι, παρά το ισχυρό σοκ της άμεσης και αιφνίδιας απειλής για τη ζωή τους, ήταν υποχρεωμένοι ύστερα από κάθε ληστεία να τηρήσουν κατά γράμμα το αυστηρό πρωτόκολλο της τράπεζας. Άπαντες απομακρύνονταν από τις θέσεις τους χωρίς ν’ αγγίξουν τίποτα στον τόπο του εγκλήματος, το υποκατάστημα σφραγιζόταν για το υπόλοιπο της ημέρας, όλες οι back-office συναλλαγές αναστέλλονταν και οι πελάτες ενημερώνονταν με θυροκόλληση σημειώματος: «Κλειστόν λόγω ληστείας». Κλιμάκιο από τη Διεύθυνση Εσωτερικού Ελέγχου της τράπεζας κατέφθανε με αξιοσημείωτη ταχύτητα όχι για να συμμεριστεί την αναστάτωση των συναδέλφων και να ανυψώσει το ηθικό τους, όπως ίσως θα περίμενε κανείς, αλλά με βασικό μέλημα να καταγράψει τη «ζημία» και να αποκλείσει –κάποιες φορές με προσβλητική καχυποψία– μία εκ των έσω διαβολική συνέργεια. Παράλληλα, η Εγκληματολογική Υπηρεσία της Αστυνομίας αναλάμβανε τις καταθέσεις των μαρτύρων και τη λήψη αποτυπωμάτων.

Αυτό όμως που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον ήταν οι αντιδράσεις της επόμενης ημέρας. Οι πελάτες της τράπεζας, ανεξαρτήτου ηλικίας, φύλου, μόρφωσης και κοινωνικής θέσης, δεν έδειχναν ν’ ανησυχούν ή να προβληματίζονται για το πλήγμα που είχε υποστεί –τόσο στα τραπεζικά του αποθέματα όσο και στο κύρος του– το πιστωτικό ίδρυμα στο οποίο είχαν εμπιστευτεί τα ευαίσθητα προσωπικά τους δεδομένα και τις απόρρητες οικονομικές τους συναλλαγές. Οι νεαρότεροι υποστήριζαν φανατικά τους ληστές, λες και αυτοί είχαν εκπληρώσει για λογαριασμό τους μια κρυφή τους φαντασίωση, εκφράζοντας την άποψη ότι σε τέτοιου είδους πράξεις οδηγεί κατά κύριο λόγο η αποξενωτική φύση της μισθωτής εργασίας με τις επικρατούσες συνθήκες εργασιακής εκμετάλλευσης, υπό την απαράδεκτη ανοχή ή ακόμα και συνενοχή του κράτους. Κάποιοι εξ αυτών, με ακραίες πολιτικές θέσεις, ονειρεύονταν ότι σκοπός της ληστείας ήταν η εξασφάλιση πόρων για τη συνέχιση ενός ιερού, επαναστατικού αγώνα που σε κάθε ευκαιρία θα αμφισβητούσε έμπρακτα την άδικη κατανομή του κοινωνικού πλούτου. Οι πιο συντηρητικοί, με δεδομένο ότι κανείς από τους παρόντες δεν είχε χάσει τα χρήματά του, έδειχναν ικανοποιημένοι από τη μη έγκαιρη επέμβαση της αστυνομίας, ενώ οι πιο «μετρημένοι» περιορίζονταν –μάλλον με διασκεδαστική απάθεια– σε μια αμερόληπτη παρατήρηση των γεγονότων. Για όλους, όμως, ήταν μια πρώτης τάξεως αφορμή ν’ αμφισβητήσουν ευθέως ή με υπονοούμενα την κοινωνική προσφορά των τραπεζών και να επικρίνουν την ανίερη συμμαχία τους με την εκάστοτε κυβέρνηση εις βάρος του λαού. Το ερώτημα που είχε θέση ο Μπέρτολτ Μπρεχτ, από το 1928, στο θεατρικό του έργο *Η όπερα της πεντάρας* «Τι είναι η ληστεία

μιας τράπεζας μπροστά στην ίδρυσή της;» αποδίδει γλαφυρά την περιρρέουσα ατμόσφαιρα και τις συζητήσεις της επόμενης μέρας. Στον υπάλληλο του πιστωτικού ιδρύματος δημιουργούνται η εντύπωση ότι κανένα άλλο έγκλημα δεν κερδίζει, ύστερα από ένα «πετυχημένο χτύπημα», τόση συμπάθεια. Η ληστεία μιας τράπεζας δεν φαινόταν να αντιτίθεται στο ηθικό αίσθημα της κοινής γνώμης γιατί δεν γινόταν αντιληπτή ως μια βίαιη και άκρως επικίνδυνη ένοπλη επίθεση εναντίον μιας ομάδας πολιτών αλλά ως μια συμβολική πράξη αναδιανομής του κοινωνικού πλούτου και απόδοσης κοινωνικής δικαιοσύνης.

Σήμερα, αφενός τα αυστηρότερα μέτρα ασφάλειας των τραπεζών και αφετέρου η ευρύτατη χρήση των ηλεκτρονικών συναλλαγών και του πλαστικού χρήματος έχουν περιορίσει δραστικά τις ληστείες, τις οποίες όμως σε μεγάλο βαθμό έχουν αντικαταστήσει οι ηλεκτρονικές τραπεζικές απάτες, που προκαλούν μεγάλους ύψους οικονομικές ζημιές και μάλιστα χωρίς καθόλου χρήση φυσικής βίας. Παρ' όλα αυτά υπάρχει μια σοβαρότατη ειδοποιός διαφορά. Ο ηλεκτρονικός κλέφτης έχει ως στόχο την ατομική περιουσία –οι τράπεζες έχουν έξυπνα μεταθέσει μεγάλο μέρος της ευθύνης για την ασφάλεια των συναλλαγών στους ιδιώτες– και προκαλεί την οργή της κοινής γνώμης, ενώ ο ληστής στρέφεται με θάρρος εναντίον του διεφθαρμένου συστήματος και απολαμβάνει τη συμπάθειά της.

Και στον κινηματογράφο και στην αστυνομική λογοτεχνία, λίγοι εγκληματίες έχουν ηρωοποιηθεί όσο οι ληστές των τραπεζών. Ο θεατής/αναγνώστης ταυτίζεται μαζί τους, αγωνιά για την επιτυχή έκβαση της ληστείας, ενθουσιάζεται όσο πιο έξυπνο είναι το «κόλπο» και απεύχεται την αποτελεσματικότητα των αστυνομικών ερευνών για τη σύλληψή τους. Από την αληθινή ιστορία των διαβόητων ληστών Bonnie και Clyde, στην ομώνυμη εμβληματική χολιγουντιανή παραγωγή του 1967, μέχρι την πρόσφατη πιο δημοφιλή μη αγγλόφωνη σειρά του Netflix *Casa de Papel*, πολλές κινηματογραφικές ταινίες και τηλεοπτικές σειρές με θέμα τη ληστεία τράπεζας, στην πλειονότητά τους χωρίς λογοτεχνική προέλευση, γνώρισαν μεγάλη εμπορική επιτυχία.

Στην αστυνομική λογοτεχνία και ειδικά τη μεταφρασμένη στην Ελλάδα, το δείγμα είναι πολύ μικρότερο. Θα προτείνω δύο χαρακτηριστικά βιβλία τελείως διαφορετικού ύφους: Τα *Καμένα λεφτά* του Ρικάρντο Πίλια (μτφρ. Έφη Γιαννοπούλου, Εκδόσεις Καστανιώτη) με θέμα την πολύκροτη αληθινή ιστορία ληστείας της χρηματοπιστοτικής μιας τράπεζας, το 1965 στο Μπουένος Άιρες, με συγκλονιστική κατάληξη, σε έναν εξαιρετικό συνδυασμό μυθοπλασίας και αρχειακών ντοκουμέντων, και το *Πώς να κλέψετε μια τράπεζα* του Ντόναλντ Ουέστλεϊκ (μτφρ. Ανδρέας Αποστολίδης, Άγρα) όπου μια ετερόκλητη παρέα πέντε νεαρών αποφασίζει να κλέψει μια τράπεζα που στεγάζεται προσωρινά σ' ένα τροχόσπιτο χωρίς ρόδες, ρυμουλκώντας τη με φορτηγό (!), σε μια απολαυστική περιπέτεια με πολλά ευτράπελα.

Θα κλείσω με μια απαραίτητη διευκρίνιση. Πρόθεσή μου ήταν να μεταφέρω την προσωπική μου εμπειρία για την ιδιαιτερότητα της ληστείας τράπεζας ως προς τον κοινωνικό της αντίκτυπο σε σχέση με άλλα εγκλήματα και όχι να εξωραίσω μια παράνομη πράξη. Επ' ουδενί λόγο δεν προτρέπω τον αναγνώστη να σκεφτεί τη ληστεία τράπεζας ως μια ενέργεια κοινωνικά και ηθικά αποδεκτή – αλλά ούτε και τον αποτρέπω.

- Σε επόμενα άρθρα θα αναφερθούμε σε ιδιότυπα έργα της αστυνομικής λογοτεχνίας που δεν δεσμεύονται από τις βασικές συμβάσεις του είδους αλλά δίνουν έμφαση στην κοινωνικοπολιτική κριτική με συγκεκριμένο ιδεολογικό προσανατολισμό.
- Το παρόν άρθρο με μικρές διαφορές είχε δημοσιευτεί στο 11ο τεύχος του περιοδικού *πολλάρ-crime fiction theory*.

*Ο **Μάρκος Κρητικός** είναι συγγραφέας αστυνομικών μυθιστορημάτων στις εκδόσεις *Μεταίχμιο* και συντάκτης της στήλης για την αστυνομική λογοτεχνία στο ηλεκτρονικό περιοδικό *Ο Αναγνώστης*.

Η φωτογραφία που συνοδεύει τη δημοσίευση είναι από την ταινία *Pour la peau d' un Flic* (Για το τομάρι ενός μπάτσου), 1981